

Tweede Kamer
Vaste Kamercommissie voor OCW
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Utrecht, 4 maart 2013
Kenmerk: 13U.216081.HO.RS
Betreft: implementatietraject referentiekader Nederlands en rekenen

Geachte leden van de Vaste Kamercommissie OCW,

In deze brief spreken wij onze zorgen uit over de gevolgen van het implementatietraject referentiekader Nederlands en rekenen voor leerlingen in het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs. Op 19 december ontving u van de minister en staatssecretaris van OCW de voortgangsrapportage.

In de voortgangsrapportage stellen de bewindslieden een aantal maatregelen voor om tot een verantwoord tijdspad te komen. Wij zijn blij met het geboden uitstel maar zijn van mening dat meer nodig is om de negatieve gevolgen voor specifieke groepen leerlingen in de onderwijssectoren te voorkomen: wij dringen daarom aan op een onderzoek naar de haalbaarheid van het implementatietraject; het bouwen van een overgangsfase voor gegevensoverdracht tussen sectoren en een goede verdere monitoring van de invoering van de referentieniveaus. Daarnaast stellen wij een aantal sectorspecifieke maatregelen voor.

Voornaamste zorgen

Uit de voortgangsrapportage valt op te maken dat aanzienlijke groepen leerlingen nog niet beschikken over het beoogde referentieniveau. Daarnaast zijn de randvoorwaarden in de vorm van voldoende deskundige docenten (in vo en mbo met name voor rekenen), geschikt onderwijsmateriaal en kwalitatief voldoende bruikbaar toetsingsmateriaal en examens (in het mbo met name rekenen) nog onvoldoende of niet aanwezig. Wij onderschrijven daarom de conclusie van de minister en staatssecretaris dat het onverantwoord is om nu al diplomaconsequenties te verbinden aan het al dan niet behaald hebben van de referentieniveaus. Deze conclusies staven onze mening dat vanuit de politiek meer aandacht nodig is voor de complexiteit en de haalbaarheid van de implementatie van deze sectoroverstijgende onderwijsvernieuwing.

Sectorspecifieke risico's en aandachtspunten

Per sector zijn er specifieke risico's en aandachtspunten te benoemen.

Primair en speciaal onderwijs

Hier wordt het fundament gelegd voor een doorlopende leerlijn. De invoering van de referentieniveaus sluit goed aan bij de ontwikkelingen van de laatste jaren, waarin steeds meer aandacht is gekomen voor opbrengstgericht werken op alle niveaus binnen de school. Twee belangrijke voorwaarden om optimaal

gebruik te kunnen maken van de referentieniveaus (op het gebied van toetsen en methoden) zijn nog niet ingevuld. Wij dringen er bij de overheid op aan hier de regie op te nemen.

Toetsen

In de voortgangsrapportage wordt erkend dat het belangrijk is dat scholen gebruik kunnen maken van toetsen die meten 'hoe leerlingen presteren ten opzichte van de referentieniveaus'. Daarbij wordt zowel bedoeld op een eindtoets in groep 8 als op tussentijdse toetsen. Aangegeven wordt dat scholen vanaf 2015 kunnen beschikken over zulke op de referentieniveaus afgestemde toetsen. Of er in groep 8 sprake zal zijn van één centrale eindtoets of meerdere toetsen blijft nog onduidelijk, terwijl duidelijkheid voor het onderwijsveld op korte termijn zeer gewenst is.

De voorkeur van primair onderwijs gaat uit naar één centrale eindtoets met aangepaste en speciale versies van de toets voor specifieke doelgroepen (zie brief van de PO-Raad van 11 november 2010). Centrale toetsing bevordert de vergelijkbaarheid tussen leerlingen en biedt eenduidigheid wat betreft de interpretatie van de resultaten en de overdracht naar het voortgezet onderwijs. Het is bovendien efficiënt: er hoeft niet geïnvesteerd te worden in het vergelijkbaar maken van verschillende toetsen.

Onduidelijk blijft ook voor welke domeinen er in 2015 op de referentieniveaus afgestemde toetsen beschikbaar zijn. Op dit moment zijn er in het geheel nog geen objectieve, methodeonafhankelijke beoordelingsinstrumenten voor de moeilijk meetbare domeinen als mondelinge taalvaardigheid en schrijven. Dit zijn wel domeinen die van wezenlijk belang zijn. Er is behoefte aan instrumenten die geen onderdeel zijn van de centrale toetsing, maar die door de school zelf gebruikt kunnen worden om de vaardigheid van leerlingen in relatie tot de referentieniveaus in kaart te brengen en over te dragen aan het voortgezet onderwijs. Wij vragen de overheid om het tot stand komen van dergelijke instrumenten te faciliteren.

Leermethoden

Inmiddels zijn de referentieniveaus voor scholen uitgewerkt in tussendoelen en leerlijnen. Deze tussendoelen en leerlijnen zijn voor leerkrachten po en so echter lastig te relateren aan de gebruikte leermethoden, omdat deze nog onvoldoende zijn afgestemd op de referentieniveaus. Leerkrachten hebben dan ook behoefte aan specifiekere uitwerkingen van de referentieniveaus in methoden, zodat zij hun onderwijsaanbod waar nodig specifiek kunnen afstemmen op het beheersen van bepaalde taal- en rekenvaardigheden.

Voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs

Specifiek voor vo en mbo geldt dat het al dan niet behalen van de referentieniveaus diplomaconsequenties heeft. Voor de minister en staatssecretaris is dit reden tot bijsturing van het beoogde implementatietraject. Zij kiezen daarbij voor uitstel van de invoering van de zak/slaagregeling voor Nederlands en rekenen en maatwerk in de examinering voor de bb-leerlingen. Wij vinden deze maatregelen op een aantal punten onvoldoende.

Kies voor sectoroverstijgende aanpak

Zowel bij de oorspronkelijke als de nieuwe invoeringsstrategie is onvoldoende sprake van een integrale benadering. Naar onze mening moet voorkomen worden dat een leerling op het vo profiteert van een tijdelijke maatregel (tijdelijk lagere norm en/of uitstel van de slaag/zakregeling) om hier vervolgens in het mbo alsnog op te stranden. Maatschappelijke problemen zoals onacceptabele ongediplomeerde uitstroom (VSV) zijn hiervan het gevolg.

Een structurele oplossing in plaats van een tijdelijke oplossing

In de voortgangsrapportage wordt specifiek gekeken naar de zorgelijke situatie van de vmbo-bb leerlingen. De minister en staatssecretaris stellen voor om voor het centraal examen Nederlands en de rekentoets tijdelijk lagere normen te stellen voor de vmbo-bb leerlingen. Deze tijdelijke maatregel zorgt voor veel onduidelijkheid over de gestelde eisen aan deze groep leerlingen. Daarnaast vrezen wij dat dit afbreuk doet aan het civiel effect van de referentieniveaus. Door tijdelijk lagere normen voor vmbo-bb te hanteren, dan wel met een ander instrumentarium te

werken en hieraan toch de kwalificatie 2F te verbinden, is voor afnemend onderwijs en de maatschappij niet meer helder wat van een leerling met niveau 2F mag worden verwacht.

Transparante regelgeving

In het mbo is al een aantal jaren sprake van veel ontwikkelingen en veranderingen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de invoering van centrale examinering, de herziening van de kwalificatiestructuur en de invoering van 'Focus op vakmanschap'. Hierbij wordt steeds een ander invoeringstraject c.q. startmoment gehanteerd. Hierdoor ontstaat een situatie waarin de voorwaarden waaronder onderwijs, examinering en diplomering moeten plaatsvinden, van jaar tot jaar verschillen. Voor onderwijsinstellingen, studenten en onze partners in het bedrijfsleven ontstaat hierdoor een ondoorzichtige situatie die de aandacht en energie afleidt van datgene waar het werkelijk om zou moeten gaan: goed beroepsonderwijs! De aangekondigde splitsing van Nederlands en rekenen in de slaag/zakregeling voegt weer een extra dimensie aan de complexiteit toe. In de loop van de jaren zijn taal- en rekeneisen geformuleerd vanuit verschillende perspectieven: algemeen geldende eisen en eisen vanuit het beroep. Hierbij zijn startmoment, dossier waarop is ingeschreven en diplomamoment bepalend voor de slaag/zakregeling. Er zijn op dit moment al 13 (!) routes voor verschillende groepen studenten met ieder verschillende diploma-eisen. Het hanteren van al deze scenario's betekent een ingewikkelde en nauwelijks meer uit te leggen situatie voor onze studenten en het bedrijfsleven en qua onderwijsbedrijfsvoering een risicovolle activiteit.

Om de complexiteit niet verder te vergroten vinden wij het wenselijk om in het mbo Nederlands en rekenen gelijktijdig in de slaag/zakregeling op te nemen en hierbij voor niveau 4 het ingangsjaar 2015/2016 te hanteren. Voor niveau 2 en 3 zou dit 2016/2017 zijn. In de twee overgangsjaren moeten de studenten verplicht examen doen in de referentieniveaus en krijgen zij een (gestandaardiseerde c.q. gecertificeerde) bijlage bij hun diploma waarop vermeld staat welk resultaat zij hebben behaald voor de referentieniveaus. Dit document kan door afnemend onderwijs worden benut bij de toelating en plaatsing van studenten.

Impact van de invoering van centrale digitale examinering

Daarnaast is, vooral voor het mbo, de invoering van centrale examinering een ingrijpende verandering. Gedurende het implementatietraject is er daarom naast de inhoudelijke component ook nadrukkelijk aandacht voor de betrouwbaarheid van de techniek en de logistiek van centrale examens. Een technisch betrouwbaar afname systeem is immers een essentiële voorwaarde voor de afname van digitale centrale examens. De invoering van centrale examens levert voor veel instellingen een logistieke uitdaging op. De meeste mbo-instellingen hebben hiervoor forse investeringen moeten doen. Uit evaluatie van de pilots moet blijken of centrale examinering op grote schaal logistiek, organisatorisch en technisch verantwoord is voor alle instellingen in het mbo.

Gezamenlijk pleidooi

Naast deze sector specifieke aandachtspunten stellen wij ook een aantal sectoroverstijgende maatregelen voor.

Onderzoek naar haalbaarheid

In de praktijk signaleren wij grote niveaoverschillen tussen leerlingen en studenten. Daarom stellen we voor een – sectoroverstijgend - onderzoek te laten uitvoeren naar de haalbaarheid van de referentieniveaus voor specifieke groepen in het po, vo en mbo. Wij denken hierbij in eerste instantie aan cognitief zwakkere leerlingen die zich op het snijvlak van speciaal (basis)onderwijs, praktijkonderwijs, vmbo- beroepsgericht en mbo 1 en 2 bevinden. Ook zou hierbij aandacht moeten zijn voor leerlingen en studenten met specifieke handicaps (zoals doven en blinden) die hun opleiding in het reguliere onderwijs volgen. Hierbij is het van essentieel belang dat helder wordt voor welke groepen in po, vo en mbo de referentieniveaus 1F (po) en 2F (vo en mbo) onhaalbaar zijn, zodat voor hen naar een structurele oplossing kan worden gezocht en niet gekozen wordt voor tijdelijke aanpassingen van normeringen en toetsen.

Overgangsfase gegevensoverdracht tussen sectoren

Om te zorgen dat leerlingen niet onverdiend een slecht oordeel met zich meenemen tijdens hun verdere loopbaan, pleiten we er voor dat de resultaten van de rekentoets in het voortgezet onderwijs niet worden vermeld op de cijferlijst zolang de toets geen onderdeel uitmaakt van de slaag/zakregeling. Om leerlingen/studenten te motiveren om zich maximaal in te spannen om de referentieniveaus te behalen, stellen wij voor dat de uitslagen worden vermeld op een bijlage behorend bij het diploma. Deze bijlage kan worden benut bij de overgang van de ene naar de andere onderwijssoort en kan zo nodig aan een toekomstig werkgever worden getoond.

Goede monitoring

Wij bepleiten dat de komende jaren de invoering van de referentieniveaus zorgvuldig wordt gemonitord. Hierbij moet zowel aandacht zijn voor de resultaten die door leerlingen en studenten worden behaald als voor de benodigde randvoorwaarden. Behaalde resultaten moeten door scholen en onderwijsinstellingen gebruikt kunnen worden om de kwaliteit van het onderwijs te evalueren en bij te sturen tot op leerlingniveau. Het feitelijk verbinden van consequenties aan de behaalde resultaten voor individuele leerlingen zou pas moeten gebeuren als uit monitoring en na evaluaties van de pilotfase blijkt dat aan de randvoorwaarden in alle onderwijssectoren is voldaan.

Tot slot

Het feit dat er in alle onderwijssectoren gericht gewerkt wordt aan de referentieniveaus, gaat er - op termijn - toe leiden dat het niveau van het Nederlands en rekenen omhoog gaat. Dat vinden wij een goede ontwikkeling.

Wij verzoeken u om te bewaken dat deze majeure onderwijsvernieuwing zorgvuldig wordt ingevoerd en dat recht wordt gedaan aan wat reëel van scholen en onderwijsinstellingen kan worden gevraagd in termen van logistiek en bedrijfsvoering. Alleen dan krijgen leerlingen, studenten en instellingen een reële kans de ambities te realiseren en voorkomen we dat leerlingen en studenten onbedoeld negatieve gevolgen ondervinden van deze maatregelen.

VO-raad

De heer Sjoerd Slagter (voorzitter)

PO-Raad

Mevrouw Kete Kervezee (voorzitter)

MBO-raad

De heer Jan van Zijl (voorzitter)

AOC Raad

Mevrouw Medy van der Laan (voorzitter)

NRTO

De heer Eric Fischer (voorzitter)